

HC 13, 9-01-2018, Romeins erfrecht

Ten aanzien van het verkrijgen van nalatenschappen maakt het uit wat voor soort Romein je bent. De Romeinen maakten een onderscheid tussen de **necessarii** (noodzakelijke) en de **voluntarii** (vrijwillige) erfgenamen. Het verschil tussen de noodzakelijke en vrijwillige erfgenamen heeft te maken met de structuur van het Romeinse personen- en familierecht. Alleen de pater familias had een eigen vermogen, hij was sui iuris. Alle andere familieleden waren alieni iuris en hadden dus geen eigen vermogen.

Wanneer de pater familias komt te overlijden, worden zijn kinderen zelf pater familias. Er ontstaan dus nieuwe families. De juridische en religieuze verplichtingen die de ouder pater familias had, gingen van rechtswege over op zijn kinderen. Zij hoeven hier niets voor te doen. De necessarii zijn dus de kinderen van de erflater die van rechtswege de erfenis verkrijgen. De voluntarii erfgenamen verkrijgen hun erfenis enkel afhankelijk van hun wil, ze moeten de erfenis aanvaarden.

Beneficium abstinendi

In een vermogen zitten relatieve rechten, absolute rechten en schulden. Stel dat de pater familias enkel schulden in zijn vermogen had. De necessarii erfgenamen hebben niets te zeggen over het verkrijgen van de nalatenschap, ze verkrijgen van rechtswege de schulden. In dit geval grijpt de praetor in. Naar het strenge Romeinse wettenrecht kon je er niet omheen dat je als necessarii van rechtswege je erfenis verkreeg, hij gaf aan de noodzakelijke erfgenaam het voorrecht van onthouding. Deze verwerping wordt het **beneficium abstinendi** genoemd. **Nudum nomen heredis**, in naam bleef je wel erfgenaam.

Aanvaarding en verwerpen

In veel gevallen werd de aanvaarding, **aditio**, of de verwerping via een expliciete wilsverklaring gedaan. Vaak gebeurde het niet dat erfgenamen een verklaring aflegden, in zulke gevallen moest je het aanvaarden of verwerpen halen uit de gedraging van de erfgenaam, de **pro herede gestio**. Soms was het verkopen van een tot een aan de nalatenschap toebehorende zaak niet per definitie genoeg. Het moest echt een beschikkingshandeling zijn. Als je ook bestempeld had kunnen worden als zaakwaarnemer, dan was er nog geen sprake van een stilzwijgende aanvaarding.

Als iemand verwerpt, dan vindt substitutie plaats, de volgende in de lijn komt dan op. Gedurende de **tempus deliberandi**, de tijd om je te beraden, was je nog geen erfgenaam, meestal werd hiervoor 100 dagen genomen. De geroepenheid van een volentarii behoort niet tot het vermogen, dit vererft niet. In de tijd dat de wil nog niet bekend is gemaakt, in die periode is de erfenis nog zwevend, ook wel **hereditas iacens** genoemd. Goederenrechtelijk gezien hebben de zaken in zo'n zwevende nalatenschap geen eigenaar, ze zijn res nullius. Je kon de zaken niet stelen aangezien je alleen andermans bezit kon stelen.

Beneficium inventarii

Als je noodzakelijk erfgenaam bent, kun je je beroepen op het beneficium abstinendi of dit niet doen. Gebruik je het eens, dan kun je hier niet meer op terugkomen. De voluntarii heeft ook of alles of niets. Het is dus handig om eerst te kijken wat er precies in zo'n nalatenschap zit. Hierdoor heeft de praetor een tweede voorrecht ingesteld, het **beneficium inventarii**. Dit voorrecht van boedelbeschrijving is een vorm van aanvaarding, het voorkomt dat jouw erfdeel zich automatisch vermengt met je eigen vermogen. Als het saldo van het erfdeel positief is, erf je alsnog. Is het saldo negatief, dan voorkom door het inroepen van het voorrecht van boedelbeschrijving je aansprakelijkheid met je eigen vermogen voor de schulden van de erflater.

Beneficium separationes

Het **beneficium separationes** is het voorrecht van boedelafscheiding, dit is bedoeld voor de nalatenschapscrediteuren. Het vermogen van de erflater wordt eerst afgewikkeld, als dat gebeurd is dan

pas vloeit het erfdeel samen met de vermogens van erfgenamen. De erfgenamen moeten het beneficium inventarii opwerpen om zich te beschermen tegen de nalatenschapscrediteuren. Anders zou de crediteur op de erfgenaam af kunnen stappen mocht er te weinig in de nalatenschap zitten.

Verdeling van de nalatenschap

Hoe wikkel je een nalatenschap af als er meerdere erfgenamen zijn? Je moet gaan kijken hoe je het vermogen van de erflater gaat verdelen. Het begint met de **nomina ipso iure divisa**, de deelbare vorderingen worden van rechtswege verdeeld. Het volledige bedrag bevrijdend betalen als debiteur is dus niet mogelijk, enkel als je in dwaling te veel betaald hebt. De deelbare schulden worden ook van rechtswege verdeeld. Een vermogen bestaat ook uit ondeelbare verbintenissen. Hier geldt dat ieder van de erfgenamen de gehele prestatie kan vorderen en ieder van de erfgenamen geheel aansprakelijk is voor de schulden. Diegene aan wie een ondeelbare vordering geleverd wordt, wordt in zijn eentje eigenaar van de zaak.

Ondeelbare boedel

De bestanddelen van een boedel die onverdeeld blijven, zijn de absolute rechten. Je erft onder andere de eigendom samen met de andere erfgenamen. Ten aanzien van een zaak ben je niet beschikkingsbevoegd. Je bent enkel beschikkingsbevoegd ten aanzien van jouw aandeel in de gemeenschap, dat stukje mede-eigendom kun je wel overdragen.

Scheiding en deling

Niemand is verplicht om tegen zijn zin in een onverdeelde boedel te blijven. Iedere erfgenaam heeft het recht om uit een onverdeelde boedel te komen. Dit kan op twee manieren. Allereerst in onderling overleg, de boedelscheidingsovereenkomst is de titel die de levering over en weer rechtvaardigt. De ene mede-eigenaar levert aan de andere mede-eigenaar. Als een boedelscheidingsovereenkomst opstellen niet lukt, heb je een familiale actie van scheiding en deling, de **actio familiae eriscundae**. Het vonnis van scheiding en deling heet de **adiudicatio**, dit is naar Romeins recht een wijze van eigendomsverkrijging.

HC 14, 10-01-2018, Romeins erfrecht

Legaten zijn opvolgingen onder bijzondere titel. Het is een bepaling in een testament waarin je een of meer bepaalde rechten aan een bepaalde persoon, de legataris, nalaat. De legataris is geen erfgenaam, dus ook geen opvolger onder algemene titel. Op het ogenblik dat de erflater overlijdt, gaat het testament van kracht. Het Romeinse recht kende twee verschillende types van legaten: **het legaat per damnationem en het legaat per vindicationem**. Een legaat per damnationem is een leveringslegaat en een legaat per vindicationem (denk aan rei vindicatio) is een eigendomslegaat.

Uitleg

Een testament wordt uitgelegd door te kijken naar de bewoordingen van het testament. **‘Do lego’** betekent ik geef en legateer. Ik draag eigendom over. **‘Dare’** betekent namelijk geven in de zin van eigendom overdragen. Je wordt automatisch eigenaar van een zaak door het vindicatielegaat en kunt deze zaak dus revindiceren. Het Romeinse recht kende ook het damnatielegaat, hiervoor gebruikte de erflater de bewoordingen **‘damnas esto’**, dit betekent hij zij gehouden om. **‘Damnare’** betekent verplichten. Dit is een titel tot eigendomsoverdracht, de legataris is nu niet direct eigenaar maar moet de zaak eerst geleverd krijgen van de erfgenamen. Als je een damnatielegaat krijgt, heb je geen zakelijk recht op de zaak maar enkel een persoonlijk recht. Je hebt dan een **actio ex testamento** tegen de erfgenaam (die nog eigenaar is).

Traditionele en consensuele stelsel

Er zijn twee opvattingen met betrekking tot de eigendomsoverdracht. Als je eigendom wilt overdragen, moet je leveren, dit wordt het **traditionele stelsel** genoemd. Een andere opvatting is dat een geldige titel vereist is (een verplichting tot eigendomsoverdracht) zonder dat er voor een geldige eigendomsoverdracht een levering nodig is, dit wordt het **consensuele stelsel** genoemd. De keuze voor welk legaat hangt samen met welk stelsel van kracht is in een land. Bij een traditioneel stelsel kies je als wetgever eerder voor een damnatielegaat, bij een consensueel stelsel is een vindicatielegaat juist meer voor de hand liggend. In het Romeinse recht speelde dit niet, als hoofdregel moest je leveren, de traditio, maar op dit beginsel golden uitzonderingen. Denk hierbij aan het vonnis van scheiding en deling. De Romeinen kenden geen uniform stelsel van eigendomsoverdracht, dit verklaart waarom ze keuze hadden uit twee soorten legaten.

In Frankrijk koos men voor het consensuele stelsel. Artikel 711 Code Civil: eigendom wordt verkregen uit kracht van verbintenis. Leveringsverplichting hoeft niet te worden nagekomen om eigendom over te dragen. In Frankrijk zijn alle legaten dus vindicatielegaten, je krijgt een zakelijk recht op een zaak!

Wanneer we naar het oude Burgerlijk Wetboek gaan kijken, dan zie je dat in artikel 639 levering vereist is voor eigendomsoverdracht. Het traditionele stelsel wordt gehanteerd. Het ligt voor de hand dat het damnatielegaat gebruikt wordt. In artikel 1004 wordt echter de definitie van het vindicatielegaat gegeven, het woord 'geeft' wordt namelijk genoemd. Do lego, ik geef en legateer, duidt op een vindicatielegaat. De Hoge Raad heeft in 1861 en 1881 geoordeeld dat een legaat een wijze van eigendomsverkrijging is terwijl de literatuur van oordeel was dat dit niet kon en levering wel vereist was. De Hoge Raad heeft in 1984 de knoop doorgehakt in het arrest **Peters/Verhoeven**. Als je iets in een testament nalaat aan een legataris, moet je wel degelijk leveren!

Alle benoemde adagia

Omnia iudicia pecuniaria sunt	Alle vonnissen worden in geld uitgedrukt. De rechter mag enkel een geldveroordeling uitspreken.
Confessus pro iudicato habetur	Iemand die erkent dat hij schuldig is wordt voor veroordeeld gehouden. Iemand die een bekentenis in iure heeft afgelegd staat gelijk aan iemand die al veroordeeld is. Dit lijdt ertoe dat deze persoon niet bij de rechter terecht komt.
Inter easdem partes de eadem re ne bis sit actio	Tussen dezelfde partijen over dezelfde zaak zij er niet tweemaal een actie.
Alteri stipulari nemo potest	Niemand kan voor een ander iets bedingen, je kunt niet iets afspreken voor een ander met het gevolg dat die ander dan de mogelijkheid heeft om nakoming te verlangen.
Pacta sunt servanda	Belofte maakt schuld, iedere belofte is juridisch bindend (gold niet bij de Romeinen!!)
Impossibilium nulla obligatio	Tot het onmogelijke is iemand niet verplicht, de verbintenis gaat teniet bij overmacht.
Res perit emptori	Het risico dat een zaak teniet gaat bij overmacht rust op de koper. De koper moet wel betalen terwijl de verkoper zich op overmacht kon beroepen!
Mora perpetuat obligationem	Het verzuim vereeuwigd de verbintenis.

Genus non perit	Een schuldenaar die een soortzaak moet leveren kan zich beroepen op overmacht! De soortzaak gaat niet teniet.
Casum sentit dominus	Het risico van de overmacht ligt in beginsel bij de eigenaar.
Mora ex re	Verzuim treedt in zonder een ingebrekestelling.
Coactus tamen volui	Hoewel gedwongen toch gewild. Er is sprake van een wil die er nooit zou zijn geweest als hij niet gedwongen zou zijn.
Pacta nuda non valent	Een naakte overeenkomst is niets waard.
Emptio tollit locatum	Koop breekt huur.
Nemo turpitudinem suam allegans auditur	Als iemand een terugvorderingsactie instelt op grond van een nietige overeenkomst terwijl hij zichzelf ook aan deze schandelijkheid schuldig gemaakt heeft dan wordt hem deze actie ontzegd.
Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest	Als er een testament was dan gold dit voor de gehele nalatenschap!
Semel heres, semper heres	Eens erfgenaam, altijd erfgenaam. Makingen onder ontbindende voorwaarden zijn nietig.
Nomina ipso iure divisa	De deelbare vordering worden van rechtswege verdeeld.